

● درک فیلم، مقدمه‌ای بر

شناخت کامل فیلم

همراه با بزرگداشت اولین سده تولد سینما در جهان

چرا به تما شای فیلم می‌روید؟ و اصلاً فیلم چیست؟

جک والنٹی
ترجمه: سام بهستا
شهراد تجزیه‌چی

هرکتابی که هوشمندان و عاشقانه به کاوش در فیلم‌ها و بررسی آن‌ها به عنوان شکلی از هنر و نیز سرگرمی پردازد، قطعاً کتابی است خواندنی. من به آینده‌قصه‌هایی که به صورت فیلم یا ویدیو روایت می‌شوند، بسیار خوش‌بینم. من حتی مطمئنم که تناثر با آن صحنه وسیع، غنا و درخشندگی‌اش؛ با آن صدای احساسی فراموش‌ناشدنی، صندلی‌های راحتش و تماشاگری که آماده است بخندد، گریه کند، در تعلیق بماند یا بر اثر صداها و حالات انسانی به اوج برسد؛ تجربه سرگرم‌کننده حماسی‌ای را فراروی تماشاگر قرار می‌دهد که نمی‌توان آن را در اتاق نشیمن هیچ خانه‌ای، تکرار کرد.

سلسله مقالات درک فیلم؛ مقدمه‌ای بر شناخت کامل فیلم که از این به بعد خواهید خواند شما را به دنیای مردان و زنانی می‌برد که استعداد بی‌حد و توانایی حرفه‌ای آنان پرده سینماهای سراسر جهان را فراچنگ آورده است. تصور می‌کنم فیلم‌ها را پس از این چنان خواهید دید که هرگز بیشتر از ذهن‌تان نگذشته است.

جک والنٹی
رئیس انجمن تصویر متحرک

● مقدمه

چه شما تصور متحرک را بر پرده سینما ببینید و چه در تلویزیون یا از طریق ویدیو یا دیسک لیزر، در مراحل چنان به تماشای فیلم عادت کرده و خو گرفته‌اید که ممکن است معیارهای ساخته شدن آن را فراموش کنید. حتماً از فیلمی لذت برده‌اید و یا سرگرم شده‌اید اما اغلب، واقعاً تأمل نمی‌کنید تا آن چه را که بر پرده یا در ذهن‌تان در حال وقوع است، درک کنید. اگر چه ممکن است از نظر احساسی درگیر فیلم شوید، آیا واقعاً این تصاویر متحرک را به عنوان ارتباطی در نظر می‌گیرید که از طریق رسانه‌ای منحصر به فرد بیان می‌شود؟

دست آخر، وقتی در مورد فیلم صحبت می‌کنید واقعاً آن را برحسب این که پیامش مهم و بامعنی بوده ارزیابی می‌کنید؟ نحوه انتقال مؤثر پیام را هم در نظر می‌گیرید؟ آیا تأمل می‌کنید تا بپرسید: فیلمساز کارش را خوب انجام داده؟ و یا فیلم مؤثر است؟ و...

شاید اگر به این صورت فکر کنید، زمانی را که صرف تماشای فیلم می‌کنید، برای‌تان لذت‌بخش‌تر می‌شود. گزیده بین‌تر می‌شوید و می‌توانید ارزیابی فیلم را آغاز کنید و نه تنها پاسخ پرسش‌های خود را می‌یابید بلکه می‌توانید بفهمید

که چه عناصری از فیلم شما را به این پاسخها رسانده است. و آن وقت دیگر شما تنها یک سینمارو نیستید، بلکه تبدیل به یک تماشاگر شده‌اید. هدف این کتاب همین است.

وقتی در مورد فیلمی صحبت می‌کنید، آن را

چگونه ارزیابی می‌کنید؟

چند کلمه دیگر در مورد درک فیلم. اولاً، چنان که خواهید دید نویسندگان کتاب، فیلم را دوست دارند از شما هم می‌خواهیم که دوستش داشته باشید. مقالات را بخوانید و سرآخر دست‌کم به همان میزان پیش از خواندن از فیلم دیدن لذت ببرید، اگر کارشان را خوب انجام داده باشند تصور می‌کنیم از فیلم دیدن بیشتر لذت ببرید. از شما می‌خواهیم که در مورد اقتصاد فیلم بیشتر بیاموزید - برخورد هنر با محاسبه که AL Ruddy تهیه‌کننده آن را چنین می‌نامد - چرا که این بخش از صنعت فیلم بر روی فیلم‌هایی که شما می‌توانید بسینما اثر زیادی می‌گذارد.

تماشاگر خوب کیست؟ و فیلم خوب کدام است؟

آیا علاقه دارید مراحل تهیه یک فیلم را از قصه تا تدوین بدانید؟

ثانیاً، تصور می‌کنیم که برای درک حقیقی فیلم، لازم است بیشتر در مورد نحوه تولید آن بدانید. به همین خاطر صحنه‌ای از فیلم دوقلوها Twins از طرح اولیه قصه تا انتهای نسخه تدوین شده ارائه گردیده است.

فیلمسازان می‌دانند که مردم را چگونه به سینما بکشاند

در فصل مربوط به تدوین فیلم، جدیدترین تکنیک شرح داده شده است که تدوین فیلم بر روی نوار ویدئو و صدای دیجیتال را در برمی‌گیرد.

در آخر، گمان می‌رود که شما از شناخت افراد شاغل در صنعت سینما از تهیه‌کنندگان تا کسانی مثل مدیر سینما، سناریست، کارگردان، بازیگر، سوتور، طراح صحنه، فیلمبردار، صدابردار، بدل، مدیر سینما و... که حرفه‌شان کمک به سینماست، لذت خواهید برد.

برای درک حرفه این افراد و احساس آنها نسبت به کاری که انجام می‌دهند، پرونده‌هایی از کسانی که عمری در صنعت تصویر متحرک سپری کرده‌اند، تهیه شده است. امیدواریم با کنار هم قرار دادن همه این بخش‌ها، درک فیلم را به لذت‌بخشی یک فیلم خوب بیابید. با هم اولین قسمت این سلسله مقالات درک فیلم را که اختصاصی نشریه سینما تئاتر است، می‌خوانیم.

۱- پویا فردا ترین شکل هنر

فیلم چیست؟

در سینما پهلوی به پهلوی دوستی نشسته‌اید. دوروبر شما کسانی نشسته‌اند که اکثراً ۱۶ تا ۲۴ سال دارند. تنقلاتی می‌خورید و چشمه‌ایتان به پرده روبرو خیره مانده است. هزار گاهی در مورد وقایع در حال شکل‌گیری بر روی پرده غول‌آسای روبرو، دوستان چیزی می‌گویند یا

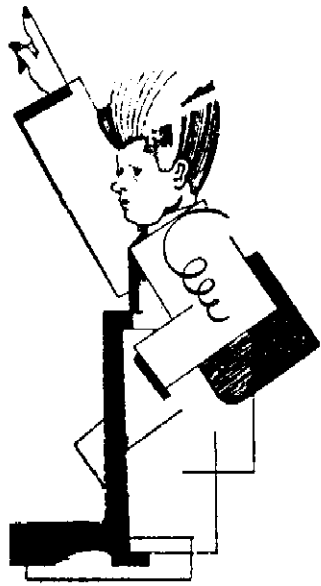
شما حرفی می‌زنید. البته اکثر ذهن شما - حتی ممکن است بدندان - عمیقاً با وقایع پرده درگیر است.

هرگاه که کنش روی پرده با واکنش ذهنی شما یکی شود، فیلم در حال شکل‌گیری است. منظورمان از این جمله این است که ارتباط در حال شکل‌گیری است. ارتباط از فردی شروع شده است که فیلم را آفریده است. این فرد، فیلمساز، از فیلم به عنوان رسانه‌ای برای بیان ایده‌اش استفاده کرده است. هرگاه شما پیام فیلمساز را دریابید، ارتباط برقرار شده است.

معمولاً فیلم را به عنوان تصویری متحرک در نظر می‌گیریم که بر پرده سینما تابانده شده است. ولی فیلم نوار سلولوییدی هم هست که تصویری کوچک بر روی آن دیده شده و با کمک نور و یک لنز با سرعت ۲۴ فریم در ثانیه بر پرده سینما انداخته می‌شود. امروزه، فیلم ممکن است به نوار ویدیو هم گفته شود. هم‌چنین فیلم اغلب یک نوار پلاستیکی است که به طریق الکتریکی، مغناطیسی شده و با استفاده از مدارها، تراشه‌ها، سیم‌ها و مکانیک بر صفحه تلویزیون به نمایش درمی‌آید.

فیلم می‌تواند دیسکی باشد که روی دیسک‌گردان لیزری به کار می‌رود. اگر چه این دیسک‌گردانها هنوز نمی‌توانند فیلم‌های خانگی یا شوها را ضبط کنند ولی فیلم‌هایی که بهترین تصویر را می‌خواهند روز بروز بیشتر طرفدار این دیسک‌ها می‌شوند. انجمن صنایع الکترونیک تخمین می‌زند که در سال ۱۹۹۰، ۲۱۵۰۰۰ دیسک‌گردان لیزری فروخته شده است. مارتین گرین وال، رئیس شرکت Image که تولیدکننده مدرن نرم‌افزار است، اعتقاد دارد که فروش نرم‌افزارهای لیزری ۹ میلیون دلار برای ۵/۵ میلیون دیسک در ۱۹۸۹ بوده است و تا سال ۱۹۹۵ ده برابر خواهد شد.

مجله آمریکن فیلم، که به آثار ساخته شده فیلم، ویدیو و تلویزیون می‌پردازد، فیلم Blade Runner را که توسط شرکت (ویجر) Voyager پخش شده چنین توصیف می‌کند: تماشای این فیلم با توانایی‌هایی برتر لیزر دیسک در اسلوموشن (حرکت آهسته)، آموزشی دیدنی است. هر فیلم از شمایل‌های جواهرآسای خارق‌العاده سرشار شده است... پس از پایان فیلم یادداشت‌های تولید و نمونه‌هایی از نقاشی‌های سیدمید (فوتوریسم بصری) می‌آیند. در این نقاشی‌ها او خلاصه‌ای از نحوه اجرای جلوه‌های ویژه Blade Runner را به دست می‌دهد.

ظاهراً نیاز به هیچ تلاشی نیست جز آن که آدم بنشیند و بگذارد فیلم سرشارش کند. صندلی‌تان راحت است، تکیه داده‌اید تنقلاتی را مزمزه می‌کنید به جز تصویر متحرک، سالن تاریک است. دارید مثلاً فیلم عزیزم، بچه‌ها را کوچک کردم را تماشای کنید که در مورد آزمایشی است که ظاهراً اشتباه شده و شاهد تلاش ۴ کودک ۱ سانتیمتری هستید که با عجایب ظاهراً شکست‌ناپذیر ساقه‌های علف، قطره‌های آب، گل و لای باغچه، پروانه‌ها، مورچه‌ها و زنبورهای عسل درگیر هستند. بچه‌ها به اشتباه همراه با آشغالها از پنجره به بیرون پرتاب شده‌اند و حالا دارند در حیاط ۱۵۰ متری سمی می‌کنند تا به خانه بازگردند. حالا شما - و بچه‌ها - تیغه‌های چرخان چمن‌زنی را می‌بینید که به سرعت به آنها نزدیک می‌شود و...

۲ - چون وقایع هم زمان با تماشای شماشکل می‌گیرند، فیلم‌ها به نظر واقعی می‌آیند، به همین دلیل است که وقتی فیلمی را برای کسی تعریف می‌کنید معمولاً می‌گویید: دیشب یک فیلم دیدم که مل کیسون ودنی گلوور بازی می‌کردند، سلاح مرکبار ۲. شاید یکش را دیده باشی. کیسون و گلوور، که باز هم پلیس‌اند، می‌خواهند قاچاقچیان را بگیرند. باید ببینی! یک صحنه فشنگ دارد که کیسون و آدم بد فیلم و مردی که پلیس‌ها می‌خواهند کمکش کنند از پنجره طبقه هفتم پرت می‌شوند و می‌افتند توی یک استخر. کیسون مردی را که می‌خواهند کمکش کنند می‌زند! یک رومی‌ری افتاده روی سر آن مرده و معلوم نیست که کی به کی هست... یک بار دیگر شرح بالا را بخوانید. دو فعل اول در زمان گذشته هستند و نشان می‌دهند که شما فیلم سلاح مرکبار ۲ را قبل از این صحبت تماشا کرده‌اید. اما فعل‌هایی که برای توضیح دادن صحنه به کار می‌برید در زمان حال هستند و نشان می‌دهند که پرت شدن از پنجره، در استخر افتادن و برخورد درون استخر همه در همان زمانی که شما دارید تعریف می‌کنید، اتفاق می‌افتد. شما دارید وقایع فیلم را طوری تعریف می‌کنید که انگار همان موقع دارند صورت می‌پذیرند.

۳ - فیلم‌ها بخشی از فرهنگ ما هستند و بر نحوه تفکر و رفتار ما اثر می‌گذارند. گفتگو با دیگران در مورد انیمیشن چه کسی برای راجر رایبت پایوش دوخت؟ ترس جیسون در اواخر فیلم جمعه، سیزدهم، مشکلات تام هنکس با سن و سال در فیلم گنده یا اتومبیل بت من در فیلم «بت فیلم» شیک هستند. مردم با صحبت کردن در

دو نوع لیزر دیسک وجود دارد. دستگاه‌های دیجیتال که گرانقیمت‌تر هستند می‌توانند هر دو نوع را به نمایش درآورند، مکث کرده و جستجو کنند و یا می‌توانند در طی چند دقیقه تمام فیلم را به سرعت نمایش دهند.

البته درست مانند کتاب که تا خوانده نشود تنها مجموعه‌ای از کلمات است، فیلم هم تا دیده نشود چیزی نیست مگر تصاویر کوچک، ایماژهای الکترونیک یا یک دیسک لیزری. می‌بینیم که فیلم بسیار فراتر از یک قلمرو است. فیلم تصویری است که فیلمساز خلق کرده حالا چه آنها را در سالن سینما و یا با استفاده از ویدیو یا دیسک لیزری تماشا کنید. هم‌چنین فیلم، گونه‌ای از ارتباط بین فیلمساز و تماشاگر است.

● چرا فیلم تا این حد پرطرفدار است؟

امروزه فیلم همراه دیگر هنرها مانند نقاشی، مجسمه‌سازی، موسیقی، ادبیات، معماری، رقص و تئاتر، به عنوان یک شکل هنری تلقی می‌شود. هنر فیلم بیانگر تلاشی پیوسته از سوی مردمان خلاق است که می‌خواهند راه‌هایی برای بیان خویش و انتقال ایده‌هایشان بیابند.

تنها ماهیت فیلم است که برطرفدار بودن آن را تثبیت می‌کند. اندازه تصاویر، به کارگیری رنگ، ستاره‌های یک فیلم و تمایل به طرح قصه‌های پرطرفدار همه و همه در مقبولیت و برطرفدار بودن جهانی فیلم دخالت دارند. حداقل پنج دلیل برای مردم پسند بودن فیلم به عنوان شکل هنری قرن بیستم وجود دارد:

- همراه شدن با فیلم بسیار آسان است چون

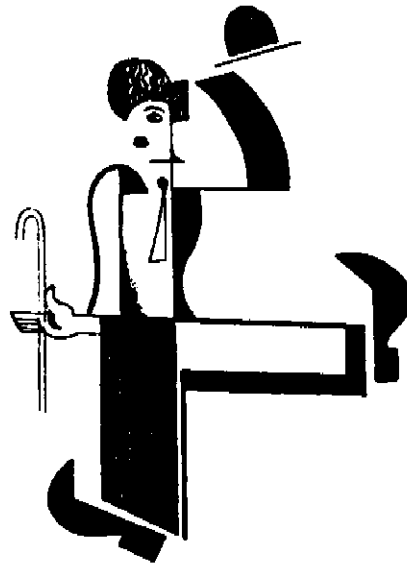
مورد تجربه‌های مشترک، نسبت به هم گونه‌ای تعلق خاطر یا رابطه‌های نزدیک‌تر احساس می‌کنند. مردم دوست دارند که وقتی در مورد فیلم صحبت می‌کنند: تصور کنند که متخصص این کار هستند. آنها با جدیت نظریات و واکنش‌های خودشان را بیان می‌کنند.

فیلم‌ها بروی نحوه لباس پوشیدن، رفتار و زندگی و علایق مردم اثر می‌گذارد - نرم کبریت کشیدن و آدن بیٹی در فیلم بانی وکلایده کاربرد زیاد اسکیت خورد در فیلم بازگشت به آینده و دنباله‌هایش، آن طوری که بچه‌های کوچکی که جنگ بازی می‌کنند اسلحه را با دو دست مثل پلیس‌ها می‌گیرند که تقلید از بیشتر فیلم‌های حادثه‌ای است، صورتک‌های فردی کروگر مخصوص هالووین^(۱) و حتی تیریک G-day پساول هوگان در سری فیلم‌های کروکودیل دندی.

در طی دهه پنجاه، بازی سرد، بی‌اعتنا و کنترل شده مارلون براندو - مورد تقلید هزاران هزار جوان قرار گرفت. می‌شد پسران جوانی را دیده که گوشه خیابان ایستاده‌اند، شستشان را به لبه جیب شلوارهای جین تنگشان بند کرده‌اند و... این حالت و رفتار مستقیماً از فیلم‌های وحشی یا در بارانداز و شخصیت‌هایی که مارلون براندو نقششان را بازی کرده بود، برداشت شده بود. این همان نگاه سرد بود که هنوز بااماست و امروزه توسط مل گیسبون، ویلیس و سایر بازیگران تجسم می‌یابد.

۴- در طی تاریخ سینما، مردم برای گریزی هرچند کوتاه مدت از واقعیت‌های زندگی، به تماشای فیلم پرداخته‌اند. فیلم به شما امکان آن را می‌دهد که بی‌آن که به رویا فرو روید؛ همچنان، ماجرا، درام، کمدی و عشقی را که در زندگی حقیقی‌تان وجود ندارد، تجربه کنید. از همه این‌ها گذشته، سینما واقعیت نیست ولی بسیار واقعی می‌نماید. گاهی، به خصوص اگر فیلم خوب ساخته شده باشد؛ در طی تماشای آن فراموش می‌کنید که بین واقعیت و خیال تمایز قابل شویید. می‌توانید بسیاری از عواطفی را که شخصیت‌های فیلم به نمایش در می‌آورند، تجربه کنید.

در طی ناملایمات دهه ۳۰، بسیاری از مردم به سینماها هجوم می‌بردند تا تماشاگر زنان زیبا و مردان جذابی باشند که در فیلم‌های کاملاً رویایی باسبی برکلی برصحنه‌های عریض و طویل می‌رقصیدند. مردم می‌خواستند که واقعیت‌های

نقش فردی مبتلا به اختلال روانی در Rain man دوباره دارند مردم را به سینماها می‌کشاند. ۵- فیلمسازان، محصولی به شدت سرگرم کننده و گیرا خلق می‌کنند و می‌دانند که چگونه مردم را به سینماها بکشاند. تصاویر متحرک (شامل فیلم‌های تلویزیونی و شبکه‌ی کابلی، فیلم‌های ویدیوی اجاره‌ای یا فروشی) یکی از شایع‌ترین موضوع‌هاست صحبت بین گروه‌های مشخصی از مردم هستند. تماشای فیلم‌ها لذت‌بخش است. خیلی جالبند! همین سر راستی سبب می‌شود که با عواطف تام کروزر که از برادر بیمارش در فیلم Rain man، مراقبت می‌کند، با اسدوه حادثه هواپیمایی‌ای که در فیلم La Bamba سبب کشته شدن ریچی والس می‌شود و با مراسم فیلم آخرین امپراتور همراه شویم.

زندگی غم‌بار و اسفاکشان را فراموش کنند. در این سال‌ها، سیستم ستاره‌سازی اهمیت یافت چون مردم می‌خواستند که در مورد زندگی هیجان‌انگیز و باشکوه قهرمانان زن و مردشان، تفکر و خیال کنند.

گاهی زندگی روزمره کسل‌کننده، اعصاب خردکن، ناامیدکننده و حتی بی‌رحم است ولی باز هم فیلم‌ها، امکان‌گریز به دنیایی دیگر را ممکن می‌سازند.

شاید تصادفی نباشد که در طی رکود اقتصادی و بیکاری فراگیر سالهای میانی دهه هفتاد، مردم به تماشای فیلم‌های سوزناک، مانند ماجرای پوزیدون و دوزخ شتافتند. این فیلم‌های مهیج اگر چه تخیلی، اما گریزگاهی مطمئن برای فراموشی مشکلات غیر دراماتیک (غیرنمایشی) بودند. فیلم‌های جاسوسی، حادثه‌ای و جنایی از پدرخوانده ۱ و ۲ تا قتل در قطار سریع‌السیر شرق که همیشه پرطرفدار بوده‌اند نیز کارکردی مشابه داشته‌اند.

فیلم‌های دهه ۹۰ دارند مردم را به سالن‌های سینما بازمی‌گردانند. فیلم‌های پرفروشی مانند بین کی دارد حرف می‌زند و پری دریایی کوچک، فیلم‌های منتقدپسندی مانند هانری پنجم و جنایت و جنجه؛ فیلم‌های عشقی، مثل جنگ گل سرخ‌ها و وقتی هری سالی را دید و البته بازی‌های خاصی مثل بازی جک نیکلسون به نقش جوکر در بت من و داستین هافمن به

از آن جا که سینما می‌تواند ما را از طریق بازی شگفت‌انگیز تکنیک و احساس، در طول زمان جابه‌جا کند؛ می‌تواند جامعه‌ی زمانی دیگر را نیز بازتاباند. دیوید لین در صحنه‌های آغازین دکتر ژواگو تصاویری غریب از روسیه تزاری به دست می‌دهد. بیست سال بعد، او در فیلم گذری به هند دو فرهنگ و دو دنیا در هند ۱۹۲۸ را به تماشای‌گذارند. لین با استفاده از عواطف و قصه‌های کاملاً خصوصی از روابط بین یک زن احساساتی جوان و یک مرد جوان تضاد طبقاتی را به تصویر می‌کشد. پیرگوفروی، طراح صحنه و برنده جایزه اسکار (برای فیلم تس) برای فیلم والمونت که بازنویسی میلوش فورمن از فیلم روابط خطرناک است؛ به خلق فضایی می‌پردازد که به نیمه اول قرن هجدهم بازمی‌گردد. او می‌گوید: به بررسی معماری و لوازم آن دوره و نیز عادات مردم؛ نحوه خوابیدن، غذا خوردن، استحمام، ازدواج آنها پرداختم. این که چه سبزیجاتی در بازار به چشم می‌خورد، طول ساقه گل‌های گلدان‌ها چه اندازه بود و... هیچ کس در طی تماشای فیلم به این نکات دقت نمی‌کند ولی تصور می‌کنم که رعایت این قبیل مسائل در نهایت به حس کلی فیلم کمک می‌کند. □

(۱) ۳۱ اکتبر جشن روز قدسین در ممالک مسیحی به خصوص اروپا و آمریکا